

**TÉTÉNYNEK
ÉKESSÉGE**
MELYET
VERSEKBE FOGLALT
DUGONICS ANDRÁS
S MOST AZ EREDETI KÉZIRAT SZERINT
NYOMTATÁSBAN KIBOCSÁJT
BARÓTI DEZSŐ

SZEGEDEN
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA SEGÍTSÉGÉVEL KINYOMATTA
A DUGONICS TÁRSASÁG

BEVEZETÉS.

Téténynek Ékessége, az ifjú Dugonics Andrásnak ez a több szempontból is érdekes szárnypróbálgatása most, az író születésének kétszázadik évfordulója alkalmából lát első ízben nyomdafestéket. Kézirata a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchenyi Könyvtárának kéziratárában a *Dugonics András Vegyes Magyar Munkái* c. 10. Fol. Hung. jelzésű colligatum 52-65 terjedő levelein lelhető fel. A colligatum a *Jankovich*-féle gyűjteményből került a Széchenyi Könyvtárba.

A *Téténynek Ékessége* egyik szép késői barok kastélyunknak, a nagytétényi kastélynak leírását adja. A kastély, amikor Dugonics András megénekelte, Dezseri *Rudnyánszky* József septemvir birtokában volt s csak nemrégiben alakították át, ékesítették fel, hogy napjainkra a rokokóba-hajló barok kastélyépítészetünk ú. n. Grassalkovich-stílusának nevezetes emléke legyen.

A kastélyleírás műfaja a barok-rokokó irodalomban eléggé elterjedt volt. A versaillesi kastély és kert pompája *Scudéry* és Mme *Deshoulières* leírásai mellett magát *La Fontaine*-t is inspirálta, Pietro *Metastasio*, a Habsburgok udvari költője pedig a schönbrunni kastély szépségeit énekelte meg. A tizenharmadik század magyar kastélyainak szintén akadtak irodalmi igényű leírói, így elsősorban *Bessenyei* György, aki az *Esterházi Vigasságokban* „a magyar *Versalia*” gáláns életét mutatja, be, vagy pedig *Sztáray* Mihály gróf, a magyar *Sans Souci* ismertetője.

Nálunk sem véletlen, hogy a kastélyok írókat inspirálnak. Kastélyaink a háborúk-pusztította, elparlagiasodott magyar földön a maguk kisebb igényeivel is azt a szerepet töltötték be, mint a franciáknál a versaillesi palota: egy új, bonyolultabb életstílus elindítói voltak.

Építettő nagyuraink, mint az *Eszterházyak*, vagy a *Grassalkovichok*, egész vidékek arcukat változtatták meg s az új kastélyok könnyed intérieurjei, a karcsú bútorok, bájos képek, porcellánok, a nyírt parkok görögös szobrai, de különösen e poétikus díszletek között lezajló komplikált társasélet, a *fêtes galantes*ok álarcos játéka, a rókavadászatok szertartásos izgalmi s a házi koncertek csendes melódiái lassankint az egyszerűbb viszonyok között élő nemesség és polgárság példaképei lettek s azt egy csinosodottabb életre tanították. Kastélyaink hivalkodónak tetszhető élete éppen ezért sokkal többet jelentett, mint a jólét önmagáért való élvezését; - a török, majd a kuruc-labanc háborúk durvaságai után ezek a kastélyok az erkölcsök szelidítését, az ízlés megnevelését szolgálták, illetve ezeknek igényét szélesebb körökben is felkeltették s ezáltal a századvég újtói, *Bessenyeiék*, *Kármánék*, *Kazinczyék* számára készítik elő a talajt.

Érthető tehát, hogy az ifjú Dugonics András, szegedi kispolgárok szerény körülmények között felnőtt gyermeke, amikor megtekintette a tétényi kastélyt és csodálkozva nézte el annak remek belső berendezését s a „Bécsben vett drága fákkal nagy költséggel fel ékesített” park pompáját, a szobáknak drága himzéseit, vagy egy-egy antik isten szobrát a kertben, valami káprázatos világban érezhette magát és kedvet kapott arra, hogy ezt a klasszikus olvasmányainak illusztrációjakép ható világot verses munkával tisztelje meg.

Érthető azonban az is, hogy a látottakat nem tudta saját szavaival kifejezni, hanem olvasmányait hívta segítségül; - a *Téténynek Ékessége* jórészt *Gyöngyösi* soraiból van összeállítva. Mégis, nagy hiba lenne ezt az idegen tollakkal való ékeskedést a különben is még kezdő író Dugonics András szemére vetni. Az ékességeiket idegenből hozott kastélyok világának adequat magyar nyelven való kifejezése *Bessenyei*nek még jóval később sem sikerült. Az új ízlésű építési stílusokat, berendezési tárgyakat, ruhákat, vagy akár a társasélet szokásait, az etikettet, a szórakozás módjait, sőt még ezeknek kísérő zenéjét is a lélek mélyebb odaadása

nélkül, felszínesen, mintegy mímelve átvehettük ugyan Bécsből, de az átvett modor végső befogadása, magyarrá válása s ezzel együtt az új, a réginél pallérozottabb ízlés magyarnyelvű kifejezése azonban csak jóval később és nem minden erőfeszítés nélkül következett be. Kastélyaink esztétikai törekvéseinek a század első felében még szinte semmi magyar jellege nincs, olasz operákat, francia színdarabokat játszottak bennük, gazdag könyvtáraikban csak elvétve akadt magyar könyv, idegen írók tiszteletére állították a parkok emlékoszlopait s idegenektől vették a díszül szolgáló verses felírásokat, bizonyára azért, mert mindezt magyaroktól még nem lehetett megkapni. Aligha véletlen, hogy *Sztáray* Mihály gróf franciául írja le a magyar *Sans-Soucit*, ha magyarul írja, kínosan kellett volna keresgélnie a szavakat.

Dugonics András vállalkozása már csak merészsége miatt is megérdemli figyelmünket. Igaz ugyan, hogy - amint már említettük - leírásának jelentős részét Gyöngyösi két munkájának, a *Charicleának* és a *Kemény János emlékezetének* versszakáiból rózta össze, ezzel azonban egy, magyarul igen ritka eljárásra, a *centora* adott példát. A tehervivő állatok nyerge alá szánt különféle darabokból összevarrott posztót jelölő cento-elnevezés az irodalomban, mint jól ismeretes, egy költő különböző verseinek olyan összeállítását jelenti, melyből új értelem jön létre.

A cento divatja a hellenisztikus kortól a műfaj bizánci, középkori művelőin át egész a barokk időkig tart, sőt Adrien Jean Quintin *Beuchot* Napóleon-ellenes *Tacitus*-centójával egész a romantika kezdetéig húzódik. Híresek voltak a *Homeros*- és *Vergilius*-centók. Bennünket Dugonics András kapcsán most az érdekel, hogy az eljárás a barokk korszakban is divatos volt. A barokk cento-készítők egy régi, még a bizánci időkben gyökerező eljárást újítanak fel, a klasszikus szövegeket ugyanis keresztény igazságok bizonyítására használják. Nevezetesebb barokk cento volt Étienne *Pleurre Aeneis Sacraja* (1618), Raoul *Fournier Cento christianusa* (1648) és Alexander *Rosznak*, I. Károly angol király udvari káplánjának címével is jellemző *Virgilius Evangelizanz, seu Historia Domini nostri Jesu Christi Virgilianis verbis et versibus descripta* c. munkája. (1634.)

A centók szerzői, helyesebben összeállítói legtöbbször a legnagyobbak, egy *Homeros*, egy *Vergilius* soraiból szövögették munkáikat. Dugonics követte példájukat, ő is olyan írói választott ki, akit a kor irodalmi köztudata nagynak, sőt a legnagyobbnak tartott: Gyöngyösi Istvánt. Gyöngyösi példája, mint tudjuk, jelentős hatással volt Dugonics pályájának kialakítására. Műveit már gyermekkorában olvasgatta s egyik levelének bizonyossága szerint elsősorban ezek ösztönözték a „magyar nyelv ápolására.” Valóban, nem csak a Téténynek Ékessége, hanem két nagyobb munkája, a *Trója Veszedeleme* és *Ulissesnek történetei* is Gyöngyösi erős hatását árulják el, még pedig annyira, hogy e két utóbbi műből sem hiányoznak a cento-szerű részek.

A *Téténynek Ékessége* sem tiszta cento. Egyes részei, úgy látszik, önállóak, de darabosságtól eltekintve ezek is magukon hordják Gyöngyösi stílusának összes jellemző vonásait. Maguk a cento-szerű részek is többféle eljárást mutatnak. Az, hogy különböző Gyöngyösi-sorokból szőne új értelmű strófákat, szinte sohasem fordul elő nála; ehhez a sok türelmet de nem kevesebb invenciót kívánó humanista játékhoz Dugonicsnak úgy látszik nem volt érzéke. A legkisebb egység, melyet használ, a versszak, de legtöbbször versszakok hosszú sorozatát veszi át, s ezeket nem egyszer lazán, indokolatlanul kapcsolja műve szerkezetéhez. Ilyen például *Pyramus* és *Thisbe* története, melyet jelentéktelen eltérésekkel mintegy lemásol a *Chariclea* megfelelő helyeiről, vagy pedig a negyedik rész több hosszú leírása, melyeket a *Kemény János Emlékezetéből* vesz szószerint át.

Gyakori az is, hogy Gyöngyösi szövegén néhány szóra terjedő változtatást tesz, ennek az a célja, hogy az eredetit a tétényi kastély viszonyaira alkalmazza. Ilyen változtatásokat már az első részben találunk, ahol a kastély belső berendezését Lónyai Anna álmának elbeszélésében szereplő mitológiai alakok leírásából vett, de egy-két helyen megváltoztatott versszakokkal mondja el:

(Gyöngyösinél)

Tovább egy kevésé Ariadna óhajt,
Átkozza Theseust, hogy ha viszsza nem hajt,
Küszködik, szivével, s'-tart azzal erőss bajt,
Ha meg-nem jön, készít ez-is halálos jajt.

Hánnya hozzá való igaz szeretetét,
Véle sok szükségben jó cselekedetét,
A 'Minotaurustul mint menté életét,
Csalá mindazáltal, s'-meg-másoló hitét.

(Dugonicsnál)

Más Párnára varott Ariadna ohait
Átkozza Theseust, hogy ha viszsza nem hait.
Küszködik szivével, 's tart azért erős bait,
Ha meg nem jön, tudgya: készít halálos jait.

Ugy vagyon kivarva mintha szeretetét
Társ-szemére hánná, véle sok jó tétét
A 'Minotaurustul mint menté életét
Csalá mind-azáltal, 's-meg- másoló hitét.

Hasonlóképen jár el az ötödik részben. Ott Lónyai Anna keszkenője a tétényi templom miseruháinak bemutatására szolgál. Ezt a részt már csak azért is érdemes külön idézni, mert ebben Dugonics András Gyöngyösi mitológiai képekkel teli „pogány” szövegét katolikus színezetűvé téve, szinte már az őskeresztény centók eljárását követi:

(Gyöngyösinél)

Negyedik szegletén Adonis varratott,
Kit vadászattyában vad kan el-szaggatott,
Az hol azt formálták, Vénus-is jajgat ott,
Hullatván szemei keserves harmatot.

Ennek mestersége nemcsak azt mutattya,
Adonisért Vénus könyvét mint hullattya,
Hanem gondos szive mint érzi s'-sohajtya,
Annak mozgását-is elődben adattya.

(Dugonicsnál)

A Negyedik ruhán egy bárány varratott
Kit vigyorgó foggal Farkas el-szaggatott
Könyökére dülvén Maria jajgat ott
Hullatván szemei keserves harmatot.

Ennek mestersége nem tsak eszt mutattya
Bárányért Maria könyvét mint hullattya
Hanem gondos szive mint érzi, s'ohaitja
Annak mozgását-is elődben adattya.

Tulajdonképpen ez már nem is cento, mert Dugonics, ha csak egy-egy szót is, maga is beleköltött a szövegbe. De a változatlan, illetve csak a szerepét, a jelentését megváltoztatott átvétel szintén gyakori nála; igaz, hogy ebben az esetben is sokszor több strófából álló nagy egységeket használ fel s így, mindent összevéve, Dugonics centója bizony eléggé durvaszövésű, s rajta több szépséghiba akad.

Téténynek Ékessége azonban durva szövésével, apró és nagy szépséghibáival is jól jellemzi korát. A hanyatló barokk kora ez. Azok a heroikus eszmék, amelyek már Gyöngyösi munkáiban is gyakran háttérbe szorultak, most már végkép elvesztették erejüket. Dugonics András munkájának cento-szerű részei is ezt mutatják. Az összeforgatott Gyöngyösi-strófák már alig árulnak el valamit abból, hogy országos események alkalmából íródtak, az eredetiből csak a szép tájak festése és a pompázó mitológiai kitérések maradtak meg; - a csataképek helyett a kert virágainak dícsérete. A hősi világ mégsem hiányzik teljesen a *Téténynek Ékességéből*, de *Kemény János* háborús napjainak a leírásából, ami *Gyöngyösinél* még közeli valóságot tükröz, Dugonics Andrásnál egy-két szó megváltoztatásával régi idők krónikás elbeszélése, a mohácsi ütközetről való megemlékezés lesz. Nem is történetelt másképpen. A tétényi kastély körül már nem zengtek kürtök, vagy ha igen - rókavadászatra hívtak. A könnyed, világias rokokó gráciájának a felismeréséhez, bár ez a grácia már ott futkos a tétényi kertben, megmeglíbbenti szoknyáját a szél és kilátszanak fiatal lábikrái, - Dugonics András még nem jut el. Az új díszek között mindvégig a régebbi, a barokk követe gyanánt jár-kelel, nehézkesen, mint egy idősebb rokon és a kastély rokokó díszéből épp csak annyit lát meg, amennyit a barokk *Gyöngyösi* szavaival el tud mondani.

Öt részre tagolt leírását a hagyományos barokk ajánlólevéllel kezdi el, majd a kastélyról, a parkról, a körülötte levő erdőről és a borospincéről beszélve a „legszebbel”, a Szűz Mária tiszteletére épült templommal fejezi be. Ez az égi befejezést kereső kompozíció, a magasságokba lendülő barokk kupolák szerény mása, azzal is jól kifejezi a magyar barokk vallásos világát, hogy elsősorban a Magyarok Patrónáját tiszteli. A miseruhák díszének a felsorolása közben sor kerül a piaristák alapítójára, Kalazanti Szent József-re, de ez a rész már ismét *Gyöngyösi* sorainak az átvétele. A könyvinspiráció különben is túlteng az egész munkában. Még ott is, ahol nem *Gyöngyösit* követi, hanem saját verselő készségére támaszkodik.

A könyvinspiráció megszabta kereteken belül azonban találunk egy-két vonást, mely a későbbi Dugonics Andrásra is jellemző.

Igy jellemző, hogy cento-t készít, azaz nagy buzgalommal gyűjtöget, szövögeti össze Gyöngyösi sorait. A szöveggyűjtögető hajlam, a *Sammeln und Hegen* polgári eszményének ez a tudásközlő, (a gyűjtött anyagot nézve még sokáig humanista-barokk) megvalósítása későbbi műveihez is hozzátartozik és kompilációin, regényeinek bőbeszédű jegyzetein keresztül közmondásgyűjteményéhez vezet. Az pedig, hogy szükségesnek látja egy történelmi részt, a mohácsi csatavesztés, beszövését, s hogy érdeklődik Tétény története, sőt a helység nevének etimológiája iránt, az *Etelka* szerzőjének és a történetíró Dugonicsnak első szárnypróbálgatása. Talán az sem véletlen, hogy a kert és az erdő láthatóan jobban leköti figyelmét, mint bármi más, egyrészt ugyan azért, mert a fákat, virágokat és a közöttük levő mitológiai szobrokat könnyebb volt Gyöngyösi szavaival leírni, mint a kastélyt, - ez utóbbira nem volt mintája, - de talán azért is, mert odakinn, a szabad levegőn érezte otthon magát, nem az etikettet kívánó termekben. A nyugati irodalmakban épp ekkor kezdik felfedezni a szabad természetet. Az új, *preromantikus* tájlátáshoz Dugonicsnak ekkor még semmi köze sincs, azonban az, hogy a kastély természetesebb részei aránylag nagyobb szerepet kapnak, nagyobb ékességet, mint a belső részek luxusa, mintha már a közlő ízlésváltozás felé mutatna. Magától értetődik, hogy ez a szemlélet a legkevésbé sem lehet tudatos, az egyszerű viszonyok közt

felnőtt „természetes” ember, a parasztváros Szegeden született Dugonics András ösztönös megnyilvánulás csak.

Mégis, jellemző, hogy az eredetinek látszó részek közül is leginkább ott ismerünk a későbbi Dugonics Andrásra, ahol méhesről, fácánosról, alma- és szilvafákról, vagy borospincéről beszél. Ilyenkor mintha már a népies Dugonics paprikás zamatát hallanók.

A belső berendezésről aránylag keveset szól, ami érthető is, hiszen a derék piarista legfeljebb csak szívesen látott vendég lehetett a kastély termeiben s az ott lezajló gáláns életet tulajdonképpen akkor is csak „kivülről” nézte, ha történetesen elvegyülhetett az előkelő társaságban. Az a nyelv, amelyet az a társaság beszélt, már aligha volt *Gyöngyösi* nyelve. Még ha nem franciául társalogtak, akkor is sok új, divatos idegen szó röpködött a színes falak között. Dugonics András mindebből csak a vadászkutya, *Madám* franciás nevét leste el. Észreveszi ugyan a ház úrnőjének ruháját is, de erre, mint sok másra, ami a tétényi kastélyhoz tartozott nem talál szavakat. És talán a kert szobraitra sem talált volna szavakat ha *Gyöngyösi* nem segíti. Így a jellemző!

Idegen mintára épült kastélyaink más talajból szerzett ékességeikkel maguk is mintegy *centó*-k voltak a kor művelődésében, magyarul ekkor még csak dadogva, nem egészen hozzájuk illő szavakkal lehet beszélni róluk. De az, hogy a *s z ö g e d i* Dugonics András gyönyörködni tudott ezekben az idegen szépségekben, sőt magyar nyelvű leírásukat is szükségesnek tartotta elkészíteni, a kifejezésmódjának, avult eszközei ellenére is már egy új szándékot, *a nemzet csinosodásának* szándékát jelenti.

* * *

A következőkben Dugonics András szövegének betűszerinti mását adjuk. Általában csak azokat a sorokat jegyzeteltük, ahol nemcsak *Gyöngyösi* modorának az utánzásáról, hanem egy-egy sor, vagy szakasz, illetve nagyobb részek nyilvánvaló átvételéről van szó. Tulajdonképpen az egész munka *Gyöngyösit* utánozza, a rímek, sőt maga a szókincs és a kifejezési eszközök lépten-nyomon erre vallanak, egy kínosan aprólékos összevetés azonban csak philológiai keresztretjtvény megfejtését jelentené, a végső eredményt aligha változtatná meg. Hasonlóképpen feleslegesnek tartottuk Dugonics helyesírási jellegű változtatásait és nem jellemző szó-felcseréléseit külön megjelölni. Dugonics helyesírása egyébként is pongyola és következtelen, egyik neki hozzáférhető *Gyöngyösi*-kiadással sem egyezik, így írásmódját nem lett volna mivel összehasonlítani.

Gyakrabban használt rövidítéseink: KJE - Kemény János Emlékezete; Ch = Chariclea; k. = kötet; r. = rész; vsz. = versszak. A versszakokat mi számoztuk meg.¹

Szeged. Dugonics András születésének kétszázadik évfordulóján.

Baróti Dezső.

---

¹ *Téténynek Ékességével* eddig még senki sem foglalkozott részletesebben. Megemlítik: Prónai Antal, Dugonics András életrajza. Szeged, 1903 és Baróti Dezső, Dugonics András és a barokk regény. Szeged, 1934. A tizennyolcadik század magyar kastélyaira v. ö: Szekfü-Hóman, Magyar történet. VI. köt. és Rados Jenő, Magyar Kastélyok. Budapest, 1938. Scudéry kastély-leírására: v. ö: Erdélyi Múzeum. 1817. VI. 51-56. l; Mme Deshoulières versére A Gleichen-Russwurm, Budapest. é. n; La Fontaine a *Psyché*ben emlegeti a versaillesi kastélyt. A francia kastélyok irodalmi vonatkozásait egyébként oldalakon át lehetne felsorolni. Metastasio kastélyleírása: La deliciosa Imperial Residenza di Schönbrunn. V. ö: Opera del Pietro Metastasio Venezia, 1781. XII. köt. 3. l. A cento műfajára v. ö: O. Delepierre: Tableau de la littérature du centon chez les anciens et chez les modernes. Londres. 1874-75.

TÉTÉNYNEK ÉKESSÉGE

**MELYET
URASÁGNAK KEDVÉÉRT
VERSEKBE FOGLALT
DUGONICS ANDRÁS
KEGYES OSKOLA-BÉLI SZERZETES PAP.**

1766.

ŐSZI IDŐKNEK EGYNEHÁN NAPJAIN TÉTÉNYBE, ÉS TABAIDON.

TEKÉNTETES ÉS NEMZETES

DEZERI-

RUDNYÁNSZKY JOSEFHEZ,
ARANY-SZŐRŰ VITÉZHEZ,

MARIA THERESIA KIRÁLYNÉ ÉS TSÁSZÁRNÉ ASSZONYUNKNAK
EŐ FÖLSÉGENEK TANÁTSOSSÁHOZ, ORSZÁGUNKBAN HÉT SZEMÉLLYEBŐL
ÁLLÓ TÖRVÉNYES SZÉKNEK EGYGYIK ÉRDEMES TAGJÁHOZ,

NAGYSÁGOS

TÉTÉNYI **SZÁRAZ JULIANA**
ASSZONYHOZ

SZABADOS URI NEMBŐL SZÁRMAZOTT
FŐ-SZEMÉLYHEZ

EMLITETT TEKÉNTETES, ÉS NEMZETES URUNK KEDVES
ÉLETE-PÁRJÁHOZ, EGYGYETLEN-EGYGYÉHEZ.

NÉKEM ÉRDEMEM FELETT
**KEGYELMES URAIMHOZ,
EÖNAGYSÁGOKHOZ**
ALÁZATOS
AJÁNLÓ LEVÉL.

**Tekéntetes, és Nemzetes Uram,
's-Nagyságos Aszszonyom!**

- 1 Ez őszi időkben más dolgom nem lévén,
    's-egy-szer-is-mind a rút henyélést kerülvén
    Tétény ékességét munkámba fel-vévém
    Időmnek egy részét e' dologra tévém.²
- 2 Le írtam Téténynek ki-vált ditsőségét
    E versekbe szedtem rendelt ékességét
    Hogy ha föl-nem-érte Pennám ö szépségét
    Kérem engedgyék-meg nagy erőtlenségét.
- 3 Sokszor a sziv többet akarna mivelní
    Mintsem a'mennyire a munka tud kelni;
    De nehéz a Szivnek úttján lépdegelni
    A mint lehet tsak úgy köll kenyerét szelni.
- 4 Itt tehát Szivemnek ö tágas úttjára
    Nézzenek Nagyságtok, és kívánságára
    Aztat tsak a' Pennám vegye ö magára
    A miben hibázott, rakja a' nyakára.
- 5 Ne tulaidonítsa azt szegény Fejemnek
    Ha úttját el-veszti ohaitó szivemnek,
    Mert meg búsitaná örömet kedvemnek,
    Barátság nem volna így fele-is ennek.
- 6 Most tsak Nagyságtokat éppen arra kérem:
    Vegyék-fel munkámat, nagy lesz úgy a bérem,
    Mert fel állna hajam, posogna a vérem,
    Ha meg nem halgatnák azt, mire most kérem.
- 7 Mennyire mehettem tsak annyira mentem
    Tehetségemen túl többre nem mehettem
    E' tsekély munkámmal bizonyoságot tettem
    Hogy én nagyságtokat ki-vált-kép' tiszteltem.
- 8 Volt-is mit tisztelnem olly Drága urakban
    Hozzám ki mutatott jó akarattyokban,
    Hiszem: nem lesz soha változás azokban
    Meg tartanak, véllem, igaz jó voltokban.
- 9 Ezekkel magamat végtére ajánlom,
    Munkám elejére ideje már szálnom.
    Szánom, e beszédtil hogy most el-kei válnom
    De maid vissza térek, mást köll most próbálnom.³

---

² Az ajánló levélben legtöbb kifejezés Gyöngyösire emlékeztet, de az egész eredetinek látszik.

³ Eredetije: Ch. II. rész, 244. vsz. Lényeges eltérés, hogy Dugonics egyes második személy helyett többes második személyt használ.

10 Kérem Istenemet jó egészségeket
Nestor idejéig terjeszse élteket
Valamint kívánnak úgy tegye kedveket,
Boldogítsa minden igyekezeteket.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Elő-Beszédgye.

- 11 Hadd-el édes Músám Parnassus' lakását
Annak tanulásban fel-vett szép szokását
Apolló Istennek Feleitsd-el mondását
Sok munkáid után füleld-el hagyását
- 12 Szállj-le a Dunának szép szőke vizére
A Dunán túl meg-ült gyönyörű helyére
Tétényi Kastélynak gyöngy épületére
Madarakkal ingó liget erdejére.
- 13 Nézd meg, ott a Kertnek minden ékességét
Kin-országból hozott virágok' szépségét
Lásd-meg a Pintzének roppant Régiségét
Isten' Templomának el-rendelt épségét
- 14 Midön mind ezeket egyszer meg vizsgáltad
Önnön szemeiddel tapasztaltad, 's-láttad
Adgy erőt Pennámnak soha nem saináltad
Eztet az íróktúl, hogy ha hasznát láttad.
- 15 Nyisd-fel drága kintsét tömött Tár-házadnak
Közöld én velem-is Gazdagságát annak,
Hogy elmém javai akár mit mondgyanak
Nem mást, hanem téged Uroknak vallyanak.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Első Része

A' KASTÉLYRÚL.

- 16 Elsöben-is tehát Kastély a Szememben:
Föl-házai miatt mert leg-föbb ez ebben,
Ennél Midás háza nem épüle szebben
A többi hozzája semmise ellemenben.
- 17 Nap keletre fordúlt szép tágas uttzája
Jobb kézre hagyódik Házi Kápolnája
Itt-is kezdődik-el erős kő Bástyája
Hol le lakatolva rostélyos aitaja.
- 18 Két-felé van osztva rendgye azon háznak
A' Födele alatt soha meg nem áznak
Erös tél szelei akár mint tsatáznak
Nem gondolnak velek, mert tsak meg nem fáznak.
- 19 Nézd-meg a szobáknak rendelt sokaságát
Karpitos falának szép állandóságát
Mindenütt meg vetett Agyak méltóságát
Deszkás Padlásának Nagy világosságát
- 20 Fonyott székeinek igen szép diszsége
Aranyos Kályhának Palotán szépsége
Rostélyos ablakok ki nyílt ékessége
A szúnyog hálloknak ritka rendessége.
- 21 Szemléled egy Párnán Arakna almáját
Him-varró Músáknak szép remek-munkáját
Clio el-bamúlva tátogattya száját
Sött tűzbe keveri el-pirúlt ortzáját.
- 22 Más Párnára varott Ariadna ohait
Átkozza Theseust, hogy ha vissza nem hait.
Küszködik szívével, 's-tart azért erős bait,
Ha meg nem jön, tudgya: készít halálos jait.
- 23 Ugy vagyon ki varva mintha szeretetét
Társ-szemére hánná, véle sok jó tétét
A Minotaurustúl mint menté életét
Csalá mind-azáltal, 's-meg másoló hitét.
- 24 E Párnáktúl osztán jobb-kézre fordúlván
Oenone kesereg gyakorta jaidúlván
Szép Párist ohaitva, mellöle el-húlván
Annak szereteti Helenára gyúlván.
- 25 Bellyebb az Ágyaknak setét árnyékában
Buskodik Pyramus Szeder-fa allyában
Ereszti végtére törét agyékában
Tulaidon vérenek borúl biborában.

- 26 Annak Szerelmesse Thysbe-is oda jár
De szép Pyramussát halva talállya már
Reménlett örömét éri keserves kár
Életéhez ö-is több virradást nem vár.
- 27 Hanem tsókot adván el-esett Testének
Fel-emeli véres törít édessének
Jaigatási között akasztya mellyének
Által üti magát, 's-véget ad éltének.⁴
- 28 A sok Paplanokon keserűségében
Sir Didó Aeneást ohaitya szívében
Villog ki-vont Töre ennek-is kezében
Halálához készül, üti-is mellyében.
- 29 Ennek szomszédságát Galataea tartya
Kedves Acissának halálát sirattya
Sok egyebeknek-is láttzik itt bánattya
Kiki el-távozott kedvesét ohaitya.⁵
- 30 Bezzeg a házakban nintsen a Posztónak
Semmi bötsülete mint a hideg hónak
Hanem Drága köbül aranybúl valónak
Török országbúl jött selyemnek, 's-más jónak.⁶
- 31 Valami a szemet gyönyörködtetheti,
A szomorú szívet örvendeztetheti,
Valami a sok bút el-feleitetheti
'S-a meg únt életet kedvessé teheti
- 32 Azok mind meg vadnak Tétény Kastélyában
A kinek itt mi kell ne agjon bújában'
Csak ö Nagyságoknak bízson jó-voltában
Ezer modgya lehet itt vigasságában.
- 33 Illyen volt Trójába Priamus lakása
Volt Palotájának hasonló szabása
Trailus házának tsak e lehet mássa
Aki el nem hiszi, kérem maga lássa.
- 34 Agamemnon itten el-lakhatott volna
Ha Görög Országbúl, le-jöhetett volna,
Pergamai Páris bezzeg örült volna
Lopott Helenával ha erre tért volna.
- 35 Nem félt volna attúl: hogy Görög Orzágnak
Nemes vitézei rá uszitatnának
Roppant épületi meg-gyuitathatnának
Kö-falas Bástyái fel-hányattatnának.

---

⁴ A 22-27. vsz. nagyjából megegyezik a KJE. II. könyv 6. részének 30-36. vsz.-ával, de amíg Gyöngösi a Kemény Anna álmában megjelenő mitológiai alakok szobrairól beszél, addig Dugonicsnál párnákról és paplanokról esik szó. Az eltérések a versszakok megváltozott szerepéből következnek.

⁵ 28-29. vsz. megfelelője a KJE. 38-39. vsz.-a.

⁶ A 30. vsz. a Ch. I. rész 55. vsz. szinte szószerinti átvétele.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Második Rész

AZ ERDŐRŰL.

- 36 Hainallik az idő tsillagok már mennek
Szép piros sugárok gyönygy napot emelnek
Már a madárkák-is fészkekből ki-kelnek
A napot köszöntvén hainalt énekelnek.
- 37 Tele itt az erdő azon madár szókkal
Tsátsognak a Szaikók süvöltő Rigokkal
Nyögnek a Gerlitzék örvös Galambokkal
A sárga rigó is tsattog mind azokkal.⁷
- 38 Fülemléle fő-kép' fujja a' nótáját
Piheg nyelvetskéje tátogattya száját
Több sereg madáron teszi a' probáját
Ki fog mindegygyiken, nem szánnya vér-árját.
- 39 A Patsirta magát égis fel emeli
Tris Pipis Párjával a levegőt veri
Vad-Galamb Kakukkal fa-allyát heveri
Kisded Ökör-szemmel sok apró fa teli.
- 40 Ezekkel mind egygyütt a Varjú, Czihege,
Sarka, veréb, 'Holló, Karvaly, és Serege
Kendericze, Sármány, Vörös-bögy, Czinege,
Stiglicz, Pintyő, Csízik, Pipelő, Vemhege.
- 41 Ezek ám a tsipő szunyogok' Hóhéri
Kiki a bögyébe seregenként méri
Hogy ha azt bögyéből saját fia kéri
Torkába okádgya mellyét nem kéméli
- 42 Nem sír bezzeg itten Thysbe Pyramusért
Vagy keserült Didó el-ment Aeneásért
Nem-is jaigat Phyllis hit szegő Társáért
Avagy Penelope Csavargó Uráért.
- 43 Sem Laodemea Protesilausért
Be zárt Hypermnestra atyafi Linusért
Sem nem ohait Phaedra gyöngy Hippolytusért
Leanderért Hero, vagy Biblis Caunusért.⁸

---

⁷ A 37. vsz. első három sora nagyjából megegyezik a KJE. I. könyv, II. r. 26. vsz.-ával.

⁸ Megfelelője: KJE. II. k. 6. r. 40. vsz. Lényeges eltérés, hogy ami Gyöngyösinél állítás, az Dugonicsnál tagadás.

- 44 Hanem egygyütt vigad Páris Helenával
Hangzik-is az erdő vig katzogásával.⁹
Örül Diána-is sereg nymfájával
Kerüli az erdőt szagló kutyájával.
- 45 A vadakkal gazdag Delus Szigetében
Driades Szűzeknek nyilas Seregében¹⁰
Ha menni kívánnál, ide jőj: mert éppen
Hasonló ez ahoz minden Termetében.
- 46 Hát még éig emelt rettenetes Nagy Fák
Világ elejével verekedő nyár-fák
Mint viz Partyán ingó sok tsumótlan kákák
Igyenessen nyölnek, ezt sok szemek látták.
- 47 Nem árthat ezeknek Boreás nagy szele
Sem pedig fagylaló Bramiusnak dere
Noha agyarkodik rossz idő Nagy Tele
Tsak annyiba tartják mint főhót a Here.
- 48 Fáknak allját lepi a szép tér mezőség
Viragokkal feles vidámitó zöldség
Mezei-violás, árva szök-füs Térség
E Fölül a Gazdag Sárga dinnyés Nyirség.
- 49 Hallottad-é hírét a ma szép Cyprusnak
Avagy kettös hegyű hires Parnassusnak
És az áldott Kútnak a Castaliusnak
A melly kedves helye Musákkal Phaebusnak.
- 50 No hát ez erdőt-is azon Isten járja
Hol üzi a vadat, hol azt lesre várja
Most ebbel vereti, most hállóba zárja,
Nem tartóztattya meg semmi eső árja.
- 51 Ha a Madár Kertbe az erdörül be mégy
Annyi ott a Fátzány, mint hideg vette légy
Igaz mondásombúl kételkedést ne végy
Ha még se hiheted, Te magad Probát tégy.
- 52 Láthatd a Méhnek-is ö gyönyörűségét
Hasznával egyenlő Rajok ékességét
Ki-furna oldalam', hogy ha ditsőségét
El akarnám nyögni Kaptárok' épségét.
- 53 Ditsérje a világ Görögök erdeit
És a vers-szerzőknek róluk irt verseit
A regiség akár rágja bár körmeit
Nem veheti ennek tsak még-is eleit.

---

⁹ Megfelelője u. o. 27. vsz.

¹⁰ Megfelelője u. o. I. k. 1. r. 20. vsz.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Harmadik Része

A HÁZI-KERTRŐL.

- 54 Vagyon az erdőben egy irtoványos út
Hogy ha bal-kéz felől az ember jobbra fut
's-magát arra tartya, ahol vagyon a kút
Igyenes nyomáson hamar a kertbe jut.¹¹
- 55 Nem tudom a Kertnek lehet-é az Párja
Mellynek Görögöknél nagy vala az ára,
Tempének nevezték, nem volt soha kára:
Mert sok kilints alatt erős volt a Zára.
- 56 Nagy volt annak haszna, de ennek még nagyobb
Jó volt a hireis, de ennek annál jobb
Mert uttyokra nézve ez ám a nagyságosb
El rendelt Fajjért sokkal Vidámságosb.
- 57 Itten a Szüz Kloris virágját Plántállya
Amaramthus Iffiú szagos uttyát állya
Viragban öltözött kék narcissus szállya
Fehér Hiacynthus köntösét ajánlya.
- 58 Tanyér virág, Szök-fű, Zsálya sokaságát
Fehér, vörös Rosa, Violák nagyságát
El-bámúlva nézed Virágok Virágát
Magos Rozmarinnak rendbe szedett ágát.
- 59 Itt a Fa árnyéka még töb virágokat
Gazdagon nevel ám szép liliomokat,
Nem hoz büdös bürköt, 's-tsipő tsanálokat
Körmös boitorjányal más egyéb gazokat.¹²
- 60 Mert a Kertész itten igen forgolódik
Ha tsak még a fünek feje ki tolódik
Tovéből ki húzza, vagy tán el nyomódik
Egy egy Gazotskának helye sem adódik.
- 61 Olasz Országból jött Naránts Fákat láthatz
Asztal ékesítő Citron almát vágthatz
Fa alatt ezeknek, szát-is bizony táthatz
Bele húll: ennél szebb tsudát nem találhatz.

---

¹¹ A versszak néhány kifejezése és a rímek más közelebbi megegyezés nélkül hasonlítanak a KJE. 2. k. 6. r. 21-22 versszakához.

¹² U. o. 26. vsz. Ami Gyöngyösinél állítás, az Dugonicsnál tagadás.

- 62 Alma-fa Gyümölcstét tsak alig tarhattya
Körtvély terhes ágát föld felé rángattya
Ég-szinű nagy szilva magát mutogattya
Egy ökölnyi baratzk, Hertzegek illattya.
- 63 Pyramis módgyára emelkedett Buxom
Kö-fal gyanánt nyöl-föl hosszú uton a Som
El-verik a napot, hogy oda ne jusson
Hanem hogy az árnyék hamar oda fusson.
- 64 Sok Istenek képét kövekből faragták
Öket sok helyekre egygyenként el-rakták
Saját tzimerjeket kezeikben adták
A Kertnek örzését ö reájok hagyták
- 65 Priapus többeknek elejekben állott
Ennek szem közében egy Nymfátska szállott
Ez tsak viragokat az szöllött is hány ott
Igen szép oszlopra mind a ketto hágott.
- 66 A Grádics elein Jupiter áldogál
Tüzes meny-kövével ide-'s-tova haigál
Bal kezén a kertész ásójával áskál
Retket tart keblébe mint eleven úgy áll,
- 67 Ezek után Thysbe ismét siránkozik
Egy törsökre dülvén párra várazozik
Utánna fekvöknek szaván el irtózik
De még szemközének szavához sem bizik.
- 68 Állunk meg Thysbénél, sokszor emlegettük
Pyramus Társát-is Sokszor szóba vettük
Még-is mint lett dolgok eddig sem értettük
Szollyunk hát ezekről tán meg kedveltettyük.
- 69 E személlyek egy-mást igazán szerették
De Szerelmek tzéllját úgy el-nem-érhették
Amint ö magoknak mindketten fel-tették
Mivel hogy az attyok, 's-annyok ellenzették.¹³
- 70 Azért azt végezik titkossan egy-mással
Mihelt az első hold lesz olly ujjúlással
Hogy annak fennyénél bár tsak kis látással
Lehet indulniok, áll úton járással¹⁴
- 71 Kiki el vonyodgyon házátúl attyának
A városon kívül lévő Eper-fának
Siessen bokrához, azt tartván tzélljának
Az hova köll várni jövését Társának.

---

¹³ A Ch. 12. r. 92. vsz. átvétele.

¹⁴ A 70. vsz.-tól a 82. vsz.-ig jelentéktelen változásokkal a Ch. 94-106. vszakainak átvétele.

- 71 Ugy hogy aki modott előbb talál venni
Az el menetelre, és a fánál lenni
Még a másíknak-is oda lehet menni
Annak ott kell addig várakozást tenni
- 73 Ott pedig a Fának tsak szomszédtségában
Vala egy kút-fő-is, bö a' forrásában,
És az igen hires vize jó voltában
Szép ligetes erdő annak lefolytában.
- 74 Tysbe jut hamarébb a végzés helyében
De ott egy Oroszlány akad a szemében,
Akit látván szalad, és ott ijettében
El ejti fátyolát, kit viselt kezében.
- 75 És azt az Oroszlány verrel folyt szájával
Öszve tépi, amely valami prédával
Tsak akkor tölt volt meg, és szomjú torkával
A kúthoz sietett arra vött úttyával.
- 76 El jut Pyramus-is, de ott Kedvessére
Nem találván, búsúl, hol késik ennyére,
El-tipett fátyolát látta meg végtére
A mellyen el-ijjed, 's-el-hül minden vére.
- 77 Azt tudván hogy a vad az ő szép szerelmét
El-szaggatta, mondgya: szörnyű veszedelmét
Ő szerzette, 's-veti abban késedelmét
Okúl, és szenvedí szive nagy gyötrelmét.
- 78 Az el vérzett fátyolt végre addig hánnya
Sűrű könyvei közt hogy magát el-szánnya,
Mondván tovább éltét már ő sem kévánnya,
Sött hogy ezt eddig-is nem végzette, bánnya.
- 79 Mert minthogy már az ő egygyetlen-egygyének
Régen lett el-este ártatlan testének,
Neki-is (ő lévén oka el-estének)
Fogni köllött volna eddig életének.
- 80 Ez alatt könyvének sűrű záporában
És keserves Szive' gyözetlen kényyában
Raita függő kardgyát ragadgya markában
És rá botsátkozván ölti ágyékában.
- 81 Azzal földre düle a midön vérében
Fetreng már, im' hol jö Tysbe félelmében,
Bátorodván a vad' onnént el-mentében
Bizván hogy Pyramust leli már helyében,
- 82 Ott-is leli ugyan, de már által vërve
Ö magát kardgyával, 's-a' földön heverve
És kedves személljét vérebe keverve
Akit látván indul iszonyú keserve.

- 83 Sárgúltak rozsái gyenge ortzájának
Clárisa halványúlt Piros ajakának
Hervadt lilioma szép fehér nyakának
És alabastroma rutúlt homlokának.
- 84 Nagy homályba borúlt vidám szeme-fénnye
Zaporúlt könyvének ki öntött örvénnye
Kedves életének szomorodott kénnye
Rút kétségre jutott regi szép reménnye.¹⁵
- 85 Borúl azon közben édes személlýéhez
És süro tsokokat egyelit könyvéhez
's-Echót vévén társúl nagy kesergéséhez
Végre illyen szókat téssen kedvességéhez:¹⁶
- 86 Oh ti nagy Istenek miért Teremtetem
Mi oka, hogy ennyi kénokra vettettem
Jöjjon már hamarébb a veszély érettem
Engem rontson, és más ne veszzen helyettem.
- 87 Mert minden reményem már meg fogyatkozott
Látom szerentsétlen orám, és átkozott
Anyám, gonosz Napon méhében hordozott
Minden boldogságom ha így tsalatkozott.
- 88 Oh te én minden jóm, és gyönyörúségem
Minden nád méz felett való édességem
Tündöklö szép Napom, tellyes reménségem
Jai miként romlottál én drága szépségem.
- 89 Lehetne hallanom, bár tsak egy szótskádat
Vehetném valami biztatásotskádat
Vigasztalnád azzal te szolgálótskádat
Jai de halál fogta minden tagotskádat.
- 90 'S-meg-merevitette szép gyenge Testedet
Szomorú halgatás kötötte nyelvedet
Dérlelo hidegség fagylalta szivedet
Süketség dugta be két hangos füledet.¹⁷
- 91 Keserüllyön az ég a sok tsillagokkal
Szánnyon erdő mezö a szép virágokkal
Hegyek, völgyek, Berkek, ki-folyó kútakkal
Szellö, viz, tüz, harmat 's-mások mind azokkal.
- 92 Oh még-is én drága kintsem, 's-ékességem
Sok bús keservimben kedves reménységem
Lelkemet ujjító nagy gyönyörúségem
De már el-hunt napom, és keserúségem.

---

¹⁵ A 83-84. vsz. a Ch. 4. r. 217-218. vszakaival egyezik.

¹⁶ Megegyezik a Ch. 12. r. 108. vsz.-ával.

¹⁷ A 88-90. vsz. a Ch. 2. r. 48-50. versszakainak átvétele.

- 93 Pyrame! Pyrame! Im' én-is Testemet
Fel áldozom, 's-érted ki ontom véretem
Erövel ki vonom Testembül lelkemet
's-e fa alatt hagyom emlékezetemet.
- 94 Légyen az a hire mind kettőnk estének
Nagy volt igazsága ezek szerelmének
A kik egygyütt ketten hogy nem élhetének
Egygyütt lett itt vége mind kettő élének.¹⁸
- 95 Mind az által kérlek, emeld-fel szemedet
Pyrame! Pyrame! 's-a te Kedvesedet
Tekintsd-meg, hogy hidgyem igaz szerelmedet
Mond-meg e veszélyben mi hozott Tégedet?¹⁹
- 96 Föl-emelé szemét ezek közt, 's-rá veti
Pyramus Tysbére; vár ez hogy veheti
Valamelly szavát-is, de azt nem teheti
Sött húnnyik szemei, 's-vég-halál követi.
- 97 A kinn annál nagyobb jajjal keseredik
Mit mivellyen tovább, busúl, 's-epekedik
Most ra borúl, 's-úgy sir, most fel-emelkedik,
Veszedelme okán sokként vélekedik.
- 98 Azonban fátyolát meg-látván mellette
'S-hogy azt öszve tépte,'s-vérrel-is festette
A vad, akkor onnént könnyen meg értette
Hogy halála okát ez, 's-nem más szerzette.
- 99 Mert tudgya: a mikor a fátyolt szemlélte
Látván hogy ezt a vad' foga el-metélte,
Hogy az ő magát-is fel-falta azt vélte
's-amiatt fogyott el maga által élte.
- 100 Azért ismét sohajt, és tekint az égre
Az igaz szerelmet híván segítségre
Szive gyengeségét hozza Merészségre
És kedvesse kardgyát emeli fel végre.
- 101 Azzal a Testhez tér, 's-azt megént könyvével
Mosogattya szegény; Annak végzésével
Fel emeli magát, 's-mind a két kezével
Tartya már a kardot; 's-bele dül mellyével.
- 102 A melly által járja, és hat a szivére
Annak hegye, 's-halált hoz szép életére,
A' hol el borittya azt-is Piros Vére
Döl le omló teste Szerelme Testére.

---

¹⁸ A 91-94. vsz a Ch. 2. r. 53-56. versszakának az átvétele.

¹⁹ A 95-105. vsz. kisebb változtatásokkal a Ch. 12. r. 100-118. vsz.-ainak felel meg.

- 103 Hogy a kiknek nem volt szabados éltekben
Egygyütt élni, 's-lenni kívánt szerelmekben,
Halálok idején egyenlő ugyekben
Egygyütt nyugodgyanak egygyüvé estekben.
- 104 A kiknek a Fa-is Ö természetében
Alatta ki omlott Testeknek Vérében
Változik, mert eléb fehér gyümölsében
Feketévé lészen mint egy keservében.
- 105 E volt tehát vége Pyramus', Tysbének,
Ki múltak világbúl iffianta vének
E kertbe van képek, Bizonyságúl lének,
Hogy vagy ezekből-is szép hirt-nevet vének.
- 106 Osztán még, az aiton két Görög Vitézek
Ajax Ulyssessel állanak ám ezek
Szikráznak szemei, fenyegetnek kezek,
Fügnek bajuszsza, mert ez a tzimerek.
- 107 Tegzes Diánának egy Kutya kezében
Marok nyil a hátán, nyúl pedig keblében
Uszítgattya ebét, mennyen ligetében
Fáradsága árát meg-adgya helyében.
- 108 Ki-is mint az agár vonyódik helyére
Tipog, tapog, ugrik nézvén a tserére
Lesi, hol vehesse a nyúlat szemére
Alig várván hogy azt úzhesse kedvére.
- 109 Nem tom mi rúť embert tettek ellenében
Potrohas a gyomra, kalap a fejében
Nem néz rá Diána, Kutya a szemében,
Csuda, hogy eddig-is Nem lett erdejében.
- 110 De le van szegezve erővel nem birhat,
Hozzája nem mehet, vele meg nem víhat
Sem hogy segítségre jőjjenek nem irhat
Erölteti szemet, még sem igen sirhat.
- 111 Itt a Somos úton vagyon még három rész
Mellyet rendbe szedett a szép emberi ész
Mindenütt négy Istent helyheze a Kertész
Kiktül mind untalan nagy segítséget vész.
- 112 Elsöben a Musa sipját fuidogálná
Néki a Kertésztül rendelt öret állná,
Ha le törött sipját Ujra meg találná,
De így nem fujhattya, akár mint próbálná.
- 113 Bezzeg Göbölyös Pán a második részen
Fujja furullyáját szép nótákat téssen
Hallyák ennek hangját a többiek készen
Kiki sipjaibúl Nagy örömet vészen.

- 114 Hangos deákságát végső rész-is hallya
 Ötet többi között feleslegesnek vallyá
 Ö hozzája képest a többi tsak allya
 Nem-is máse, ha nem tsak övé a pálya.
- 115 Adgy már most e Kerthez másikat hasonlót
 Egyenes lélekkel ki-mondom a valót
 De amint gondolom el-veszted a tallót
 Akár mely mérészen forगतod a hállót.
- 116 Ebben az öreg Úr sokat múlatozik
 Következendőkrül sokat gondolkozik
 Néha el-is búsúl néha vigadozik
 Néha gondgyai közt el-is szunnyadozik.
- 117 Méltóságos Aszszóny Uri palotáján
 Uj színbe öltözött annak folyosóján
 Örül, vigad, noha a szivének táján
 Titkollya örömet, de tsak ki megy száján.
- 118 Le szokott e kertbe Nympha Seregével
 Jární az utakra egygyetlen-egygyével,
 Örül Magzatinak, és ékességével
 Igen ditsekedik kivált szépségével.
- 119 A Seregnek fehér, 's-kék Bársony ruhája
 Hyacint virágnak raita szép formája,
 Arra fel jegyezve Pomona példája
 És vidám Flórának sok féle rósája.
- 120 Nem volt Araknának szövése ilyen szép
 Noha mesterséggel volt az-is jeles, 's-ép,
 Mert a Driadesek szótték erdei nép
 Meg fogák a szemet, mint madarat a lép.²⁰
- 121 Meg vallom tsudáltam Szép udvariságát
 Szemérmét viselő Sereg bátorságát
 Eleve meg érett esztét, 's-okosságát
 Akik mind fel-múllják gyenge iffjúságát.
- 122 Visgáld meg azoknak szép deli formáját
 Ezen Magzatokban e világ tsudáját
 És az Isteneknek olly Remek munkáját
 Mellyben tennék minden Szépségnek Summáját.²¹

---

²⁰ A 119-120. vsz. a Ch. 4. r. 31. vsz. átvétele.

²¹ Megfelelője a Ch. 4. r. 217. vsz. Lényeges változtatás, hogy Dugonics az *egy leányzóban* helyett *ezen Magzatokban*-t ír.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Negyedik Része

A' PINTZÉRÖL.

- 123 Hadgyuk ott a Kertet mennyünk a Pintzébe
A Kastélytól tovább lévő szélességbe
Ereszkegyünk le ott azon nagy mélységbe
Gyuitsunk világokat merő setétségbe.
- 124 Meg láthattuk itten Hercules Munkáját
Avagy az Orjasok dolgainak Párját
Nem szánta Vulkánus itt erős Szolgáját
Vele edgyütt Brontes faraghatta száját.
- 125 Köss tsmót eszeden itten édes Músám
Ez írásom után hadd-el hadd itt van ám
E lyuk faragóját Nem tudom nám mondám
Súgd meg azt-is: mikor? maid meg köszönöm ám.
- 126 Elsöben-is tehát azt köll észre venni
Hogy ahol Tétény van ott köll vala lenni
Potentianának, 's-azt-is hozzá tenni
Hogy Kronikáinkba köll ezekért menni.
- 127 Potentianának nevét abba hagyták
Midön hét Kapitányt e helyen levágták
Ezek' Tetemérül Tetemnek hivatták
E' nevet az után Tétényre forgatták.²²
- 128 Bizonyágom ebben Tabaid-közti Térség
Nem messze Téténytül egy hosszú mezőség
Itten fekszik Keve Oszlop az erősség
Erre tanit minket a gondos régiség.
- 129 El-is hidd, hogy Tétény Temérdek Hasznával
Nagyra ment fel mindég Tágas Határával
Határában termő sok féle javával
Egy úr alatt vala régen ó Budával.
- 130 Búda volt az az Úr, Ötse Attilának
Scyttyai Magyarok ama Királynának
Pannoniában jött Isten Ostorának
Azután, Országunk erős Oszlopának.
- 131 Ha tehát várossát ellenség nyaggatta,
'S-élésekre való kenyerét el-fogta
Búda katonákat Téténybe nógatta
Hogy élest hozzanak tsak oda haitotta.

---

²² Ez a rész eredetinek látszik. Érdekes, hogy már itt is jelentkezik a regényíró Dugonics naiv ethimológizáló szokása.

- 132 Tudgyuk pedig nehéz szemek előtt járni
Alattomba köllött mindent oda várni
Azért-is olly helyet köll vala találni
Mellyen a járások nem lenne olly kárnyi.
- 133 Szeretnék, ha ennek módgyát találhatnák,
'S-egy hegynek az allyát ha ki-is váshatnak
Budarúl Téténybe uttyukat áshatnák:
Mert így alattomba e helyet mászhatnák.
- 134 Volt egy Brontes nevö ember uj Budában
Igen híres Mester a kö-faragásban
Nem volt körül belől mássa a' vágásban
Ez ajánlya magát hegy-oldal ásásban.
- 135 Mondván: ha mondanák: készületet tenni
Akarna már ahoz 's-aztat úgy fel venni
Hogy annak hibája Ne talállyon lenni
Melly miatt tzéllyához nem lehetne menni.
- 136 Meg engedi Búda, tsak lászon dolgához
Kéri-is Társakat vegyen a Munkához
Bizvást kezdgyen mindgyárt a hegy oldalához
Hogy mennél hamarébb Juthatna tzéllyához.
- 137 Gyüitnek azért öszve számos miveseket
De nem lágy kövekkel bánó mestereket
Sem gyenge Munkához szoktatott kezeket,
Hanem kö-sziklákat hányó embereket.²³
- 138 Mellyek-is fő-képpen kovácsok valának
Mert másokra hamar nem találhatnának,
De jók voltak ezek, elő-is állának.
'S-magokra válallyák sullyát e munkának.
- 139 Ollyak mintha jöttek volna az Aetnábúl
Vulkánus mivének szennyes Barlangjábúl,
Most-is füst gözölög némelleyek szájábúl
Százat választanak ezeknek számábúl.
- 140 Vas por szennye ülte hízott pofájokat
Szénnel pozdorjája füstöllött nyakokat
Sok szikra tsipdesé fel tűrött karokat,
Szörnyü pöröly tölté bé-fogott markokat.
- 141 Ritkúlt a szakállók tsapdosó tüzekkel
Éktelen homlokok pörsölyött szemekkel
Ortzájok varasúlt gyakor égésekkel
Merö fél-ördögök kormos személlyekkel.

---

²³ V. ö. KJE. II. k. 3. r. 17. vsz, Dugonics itt az eredeti szöveget a maga céljaira lényegesen átalakítja; *Karmasinnal* helyett *lágú kövekkel*-t, *Sem Selyem s'Szkófiom bocsátó* helyett *Sem gyenge munkához szoktatott*-at ír, az utolsó sor pedig egyáltalán nem egyezik meg Gyöngyösi szövegével.

- 142 De mint Orjások temérdek tagokkal
 Hegyeket birnának emelni vállokkal
 Lapda-ként jadvanak nagy furó vasakkal
 Mindent véghez visznek erős munkájokkal.²⁴
- 143 Hús font vasat adnak kezekben ezeknek
 Mondván a munkáért ugyan meg fizetnek
 Ha a hegy-oldalból sok követ ki vetnek,
 Nem veszik tréfára ugyan csak sietnek.²⁵
- 144 A Lyuk gégéjéhez visz már emez tüzet
 Amaz a Munkások számára hoz vizet.
 A verő pörölyhöz készít némelly kezet
 Némelly már le vágott kö talitskát vezet.²⁶
- 145 Buffannak a kövek, kösziklák ropognak
 Melegsik a legény, mindenütt pattognak
 Az erős Kovácsok itt-'s-amott forognak.
 Kezdet faragáshoz serénységgel fognak.²⁷
- 146 Hainál szint-is mutat a Kö setétsége
 Meg pirosította a tűz melegsége
 Engedelmeskedik lágyúlt keménysége
 Kö-közt a fa gyökér, noha nedves, ége.²⁸
- 147 Zúgnak a Pörölyök fel emelt kezekben
 Üti kiki tehet mennél erősebben,
 A munka, és a tűz heviti testekben
 A röpülő szikrák dongnak a mély helyben.
- 148 Húnt a nap. Setéte van az éjtszakának
 Fényes tüze láttzik akár melly szikrának
 Most látnád méhelyét lángozó Aetnának.
 Ahol ezen hegybe ezek kalapálnak.
- 149 Üstökös tsillagot minden ütés csinál
 Sok ugrosó szikra szökdeksel kohánál
 Tüzes lidértzeket éjjel aki tanál
 Itten minden vágás több szikrát ad annál.²⁹
- 150 Tágas immár a hely, mellyet kalapálnak
 Neki állnak osztán a jobbik szárnyának
 Sűrűn jár a fúró, török, mást adának
 Bezzeg uj szerszámmal jobban dolgozának.

---

²⁴ A 138-143. vsz. a KJE. II. k. 3. r, 18-23. versszakának csaknem szószerinti átvétele.

²⁵ V. ö. u. o. 22. vsz. Dugonics erősen átalakította.

²⁶ U. o. 25. vsz. Dugonics ezt is erősen átalakította, igazában csak egy-két szó és a rímek egyeznek az eredetivel.

²⁷ U. o. 24. vsz. Az előbbi versszakhoz hasonló erős átalakítás.

²⁸ V. ö. KJE., előbb idézett hely 26. vsz. Gyöngyösi szövegét Dugonics erősen felforgatta és átalakította.

²⁹ V. ö. u. o. 27-29. vsz. Csaknem szószerinti átvétel.

- 151 Egy kevésé osztán a vágót le tették
Suhog raitok a viz, mellyel meg öntötték
Némellyek meg-sérült kezeket kötötték
Némellyek meg-izzadt nyakokat törölték.³⁰
- 152 El-kezdék azután ismét a munkálást
Korty égett bor után félre tett áskálást
Hejjába valora nem tesznek egy állást
Sok az ész, egy vagy más mond uj uj találást.
- 153 Nem rakta bár ennek Köm-éves oldalát
Hanem fúr farag vas furdalta a vállát
Hegyek oldalába kohás kőszikláját
Csak tsupa faragók metzették az allyát.
- 154 Meg sem szüntek addig, a' meddig egészen
Budárúl Tétényig nintsen a lyuk készen
Mindent el végeztek immár minden részen
Várja a jutalom mind egygyiket készen.
- 155 Fizetések nem tom mennyire mehetett
Erről tsak egy szó-is könyvbe nem tétetett
De hogy az bizony tsak igen sok lehetett
Valaki szemlélte nem kételkedhetett.
- 156 A hat lovas hintó meg fordúlna benne
Hogyha egy valaki tsak próbát-is tenne
Aki ezt nem hinné kérném oda menne
Akkor beszedemből igaz mondást venne.
- 157 Mikor ezt ennékem mondották nem hittem
De minek utánna magam oda mentem
Hitelenségemet mindgyárt félre tettem
Hogy igazat szóltak tüstént észre vettem.
- 158 Valaha e lyuknak volt haszna igen nagy
Mert szép Buda népe ebben meg-mentve vagy.
De szegény sokára ebben-is alább hagygy,
Ne higgy az időknek, 's-rájok semmit se adgy.
- 159 Le tette ugyan mars hartzoló Dárdáját
Akkori időkben Pallás-is sisakját
Olai fa ágakkal füzte bokrétáját
Ugy viselte a szép békesség tógáját.³¹
- 160 Végben minden dolog csendessen mehetett
Bacchus általagja nyertessen telhetett
Ceres sarlója-is kár nélkül metzhetett
'S-böv Takarmányibúl nagy hasznot vehetett.

---

³⁰ V. ö. 150-151. vsz. Dugonicsnál erősen átalakítva. A további részek a 159. vszakig eredetinek látszanak.

³¹ A 159-177. vsz.-ig KJE. II. k. 1. r. 1-19. versszakainak csaknem szószerinti átvétele.

- 161 Tegzes Diána-is sereg nymfáival
Bátran mulatozott szép vadászattal
Töltötte örömét ejtett vadaival
Sebesitvén őket tollas nyilaival.
- 162 Musák a Parnassust bátorsággal lakták
Apolló letzkéjét figyelme halgatták
Szép tudományokkal elméjek futtatták
Azok közt Magokat kedvesen múltatták.
- 163 Sok Göbölit a Pán szabadon jártatta
Egy mezőre másra kár nélkül haitatta
Nem lévén kóborlók senki sem bántotta
Melyből esztendőnként szép hasznát várhatta.
- 164 Neptunus haszonnal halászta Tavait
Triptolemus böven rakta asztagait
Bizvást legelteté Tytirus juhait
Aristaeus vigan nézte méh-rajjait.
- 165 Akkor Szüz Kloris-is bátran kertészkedett
Fáradsága után viragokat szedett,
Kikkel Kedvesinek kedvel kedveskedett
Hadi veszélyektől nem félelmeskedett.
- 166 Ágyát bátorsággal Hymen-is vetette
Az új házasságokat a melyre fektette
Első örömeiben kedvessen éltette
Mars háborújától őket nem féltette.
- 167 Minden kereskedő, 's-utazó bátran járt
Szabatos útja volt, nem félt hogy vallyon kárt
Fáradásából szép nyereséget várt
Hasznával töltötte mind a telet, 's-mind nyárt.
- 168 Arany idő volt ez, de vassá kezd lenni
Mávors-is dárdáját fel akarja venni
Készíti sisakját Pallás-is fel-tenni
Látván hogy ujonnan Mezőre kel menni.
- 169 Romol a békeesség hadak kiáltatnak
A kapa, 's-szántó vas heverni hagyatnak
Kin Ceres, és Bacchus meg szomorítatnak
Mert ez Kenyér, amez bor nélkül hagyatnak.
- 170 Szokott vadászattya Múlik Dianának
Halván harsogását Mars Trombitájának
Annyi bátorságot nem ígér magának
Hogy most állja lesét erdők árnyékának.
- 171 Apolló-is félben hadgya dictálását
Váltóztatni kezdi a Músák szállását
Tágittya Kloris-is a kertek járását
Bátorságosb helyen rendeli lakását.

- 172 Ott hadgya Neptunus halászó tanyáját
Triptolemus futva hordgya gabonáját
Szaladva kergeti Tityrus-is nyáját
Bizvást Aristaeus sem tölti Tonnáját.
- 173 Pán Göbölinek sints szabad legelése
Puha Hymennek-is délig heverése
A hadak hírére van ezek vesztése
Innént oda, 's-onnént amoda menése.
- 174 Félelmessé léssen a bátorságos út
Fel-verett szekeren lát a Kalmán sok bút
Mindene prédára, 's-káros Sakmányra jut
Az ijett szegénység egy helyből másban fut.
- 175 Hadi készültek mindenütt láttatnak
Tábori eszközzel szekerek rakatnak,
Készítetnek nyergek, patkók lábaltatnak
Pantzél, Sisak, Karvas, Pais forgattatnak.
- 176 Ki nyilat készíti, ki kardot köszörül
Némely-munkálkodik sátorai körül
Ez kópját egyenget, az hószzú tört törül
Ki kedvetlen készül, ki, hogy el megy, örül.
- 177 Végre a jel adó Trombiták harsognak
Hogy kiki fel ülljön, 's-indullyon jelt adnak
Az eresztett zászlók mezökön lobognak
Szép Magyar seregek alattok villognak.
- 178 Budának-is szine sok úr sok nemesség
Királyok nemébül esett fő-emberség
Hó pénzes Katona sok szabad legénység
Magyar, Oláh, Kun, Jász, erdélyi székelység.
- 179 Kardot köt Lajos-is ezeknek Királlya
Közikben érkezik, rendeket vizsgállya
Noha nem tettet, de szivét bú állya,
Még-is Sisakjátul fejét nem sainállya.³²
- 180 Mennek ezek osztán ama Moháts felé
Annak Tér Mezejét tsak husz ezer telé
Tomori Pál Érsek, és Hadnagy nevelé
Egyedül a Reményt, de kár esik mellé.

---

³² Dugonics itt a KJE. II. k. 1. részének 20-21. versszakát alakítja erősen át. Változtatásának a lényege az, hogy míg Gyöngyösínél Kemény hadbaindulásáról és az erdélyi nemesség készülődéséről van szó, addig Dugonics az egész jelenetet a mohácsi csata idejébe vetíti vissza, épp ezért *Erdélynek a szine* helyett *Budának is szine*-t, majd *Kemény* helyett *Lajos*-t; *Generállya* helyett *Királlya*; *Anna új szerelmét el-hadni sajnállya* helyett *Még-is Sisakjátul fejét nem sainállya* áll.

- 181 Mert a Török tábor mint amaz özön viz
Egy emberünk ellen vagy-on-is talán tíz
Sárgúl a Magyarság a Török pedig hiz
Ne mondasd a többit velem: mert mingyárt sirsz.³³
- 182 Jadszik már az Echó a Török dobokkal
Adván feleletet vissza vert hangokkal
Zászlókat a kényes szelek-is szárnyokkal
Csapdossák, 's-múlattyák Magokat azokkal.
- 183 A jövő sereg-is magát már mutattya
Láztik tarka föknek gombos patyolattya
Más-féle sapka-is, 's-azok tollazattya
Kiknek vitorlait az Eurus forgattya.³⁴
- 184 Vélnéd annyi fene vadaknak jövését
Fel-tátott szájokkal élted el nyelését
Mennyi Pardutz, Tigris, Farkas bőr tsüggését
Látod nyakok körül, 's-maid read szökését.³⁵
- 185 Látván a Magyarok, hogy már közel vannak
Olajt vett szikrái sebessen lobbanak
Taitezkik a szája mint a búsúlt Kannak,
Öszve vert fogai szájában pattannak.³⁶
- 186 Azon közben mint a Caucasus hegyében
A mely oroszánynak el-loptak kölkében
Siv, riv az erdőben fel-forrott mérgében.
Mindent kergét, üz 's-ront kölyke kerestében.
- 187 Oly szív iszonyító nagy sivalkodással
Érkezik a Pogány Alla kiáltással
Öszve kap a két had hirtelen egymással
Végső ítéletet képző ropogással.³⁷
- 188 A sok jai kiáltás veri az egeket
'S-mind e'-földi pára bövit fellegeket
Akikkel némellyek el-maradt fejeket
Némellyek kesergik atya-fi véreket.³⁸
- 189 A sűrű lövések dongó bogarai
Szaporán repdesnek mint méhek rajjai
Ki miatt sokaknak ismét uj jajjai
Hallatnak: mert igen mérgesek fogai.

---

³³ Ez a két versszak eredetinek látszik.

³⁴ Szó szerinti átvétele a KJE. III. k. 6. r. 75-76. versszakának.

³⁵ Szó szerinti átvétel, eredetije u. o. 78. vsz.

³⁶ Szintén szó szerinti átvétel, eredetije u. o. 82. vsz.

³⁷ A 186-187. versszak szó szerinti átvétele a KJE. 3. k. 6. r. 91-92. versszakainak.

³⁸ Ez a versszak, úgy látszik, Dugonics betoldása.

- 190 Öszve egyelült por a kard villogással
 ‘S-azok közt a gyakor hegyes nyil járással
 Mint menyköves idő tüzes villámlással
 A benne forgóknak vagyon gond adással.
- 191 Kiknek záporátúl vér patakok nyölnek
 El szakatt a nyaka már nem kevés főnek
 A tanult Törökök hejjába nem lőnek
 Kik a Magyarokban sokat földre tőnek.³⁹
- 192 Oda van Tomori, oda a nyereség
 Meg hal a Király-is, nem fél az ellenség
 Korlátköit, Szálkányt el-hadgya reménység
 Füstbe ment immáron minden szép ditsőség.⁴⁰
- 193 Horvátnak, Sárkánynak hever már szabljája.
 Nem sebesedik már a Török pofája,
 Czibak kardgyának-is vagyon vér rozdjája
 Ez-is hamar hull, van foga tsorbája.⁴¹
- 194 Édes Nemzetünknek jaj nagy veszedelme!
 Ennék szörnyüségén el bódúl az elme!
 Hogy jól ki mondhasa nints annyi értelme
 Mint rontá országunk Pogány győzedelme.⁴²
- 195 Elég az: Mohátsnál el-veszett nap fénye
 Tündöklő hazánknak oda lett a kényne,
 El-veszté hainalát ki-derült reménye
 Forgó föbe hozta tsavargos örvénnye.
- 196 E had után pedig oda lén Buda-is
 Igy el-feleitetett az említett lyuk-is
 Kik azt el-temették el-haltak azok-is
 Azt se tudta senki volt-e’ vilagon-is
- 197 Ugyan-is nem volt más okom, hogy e hadat
 Le-irtam volt, hanem meg-akartam aztat
 Mutatni, hogy e had után volt: e’ lyukat
 Hogy el-veszték, ‘s-benne nem látták hasznokat.
- 198 De e Lyuk’ hol létét újra ki tanúlták
 Csak nem régen volt ez, a midön meg-tudták
 Maid meg mondom ez-is hogy esett, meg-súgták
 Ezt nékem az Urak, ‘s-tudtomra-is adták.⁴³

³⁹ A 189-191. vsz. megfelelője u. o. a 93-95. vsz.

⁴⁰ A versszak csak a rímekben hasonlít a KJE. 3. k. 6. r. 96. versszakához. Gyöngyösi ebben a versszakban nem említ neveket, Dugonics viszont felsorolja a mohácsi csata hőseit.

⁴¹ Ez a versszak is csak felépítésében, rímeiben egyezik a KJE. 3. k. 6. r. 100. versszakával. Gyöngyösinél azt olvassuk, hogy *Teleki Mihálynak sem henyél szabljája*, Dugonicsnál más neveket találunk és az állításból tagadás lesz. A 3. versszakban Dugonics Czibak nevét szúrja be, s a negyedik versszakot is megváltoztatja.

⁴² Ez a versszak a KJE. 2. k. 2. r. 40. vsz.-ának átvétele.

⁴³ A 195-198. vsz. eredetinek látszik.

- 199 Egykor hogy az éjj homályok le-húlnak
 Mosolygó ortzái hainalnak ujjúlnak
 Mint pünkösdi kertek rósákkal Pirúlnak
 És a madárkák-is szép nótákat fúinak.⁴⁴
- 200 Nyögi a Gerlitze el tévedett Társát
 Az örvös Galamb-is mondgya buliklását
 A Patsirtának-is hallani hangzását
 'S-a fel-kele napot Üdvezlő áldását.
- 201 Fürj pitpalattya-is hangzik a megyéken
 Hallya azt a társa, mert igen érzékeny
 Rigó-is ki kimérül nem feledékeny
 Füttyöl a párjára zöldellő tseréken.⁴⁵
- 202 Az apró ptrütskők-is ugyan hangitsálnak
 A kis méhetskék is dongva járdikálnak
 Terhekkal a gondos hangyak-is sétálnak
 A télre valóért tudgya hol bujkálnak.⁴⁶
- 203 Illy szépen kele nap a Sok Úrfiakat
 Vadászatra hija, 's-mozgattya ágyokat,
 Ezek-is fel kelvén készítik magokat
 Vadak lövésére köpdösik Markokat.
- 204 Minthogy még estve-is ki volt adva jele
 Többi-is rend szerént idején fel kele
 Kinek úgy volt hagyva a meg-is nyergele
 A szagló ebeknek ebész-is kürtele.⁴⁷
- 205 Antal Úrfinak itt leg szebb paripája
 Czimerét hordozza a jobbik pofája
 Nem tom honnét való, tsifra a formája
 Játékos zabláit rádogállya szája.⁴⁸
- 206 Meg vonyittya száját néha kantárának
 Helyét sem talállya tanzoló lábának
 Engedvén azomba vonyított szájának
 Ugy lép valamint kell az akarattyának.⁴⁹

---

⁴⁴ V. ö. KJE. 1. k. 2. r. 25. vsz. Az utolsó versszakot Dugonics teljesen megváltoztatja.

⁴⁵ E két versszak a KJE. 3. k. 5. r. 39-40. vsz. átvétele.

⁴⁶ V. ö. u. o. 41. vsz.

⁴⁷ A 203. vsz. eredetinek látszik, a 204. vsz. jelentéktelen változatokkal a KJE. 1. k. 2. r. 28. vsz. átvétele.

⁴⁸ V. ö. u. o. 31. vsz. Tetemes változtatásokkal. Gyöngyösinél Keményről van szó, Dugonics Antal urfit ír. A második sor Gyöngyösinél: *Két sütéssel jegyes a'jobbik pofája*; - a harmadik sor pedig: *Oláh Országi ló, a'mint van formája*. Ezeket a pontos adatokat Dugonics András természetesen nem tudta a maga céljaira felhasználni.

⁴⁹ V. ö. u. o. 32. vsz.

- 207 A József Úrfi-is mendegél mellette
 Bétsbe tanúlt lova egy lábát fel vette
 Mint egy könnyü lejtős azt megént le tette
 Változtató kényyen ugy ugrál előtte.⁵⁰
- 208 A vadászó Térre azonban jutának
 Jelül a koppóknak kürtöt fuvatának
 Késedelem nélkül Menéshez fogának,
 A két első után többet uszítanak.⁵¹
- 209 Hívták e kutyáknak egygyikét Delphinnek,
 Madám egy pórázon lévő társa ennek,
 Szelektül faizottak amint ezek mennek
 A mikor nyúl, avagy Róka után kelnek.⁵²
- 210 Vigyázz! Róka ám rád, azomban kiáltyák
 Kergetik a Koppók, Joseph Úrra haityák
 De tsalt vét ott néki, Antalra ingattyák
 Onnét-is el-ugrik, egy lyukba szalaittyák.⁵³
- 211 Noszsza a Kutya-is nem veszi tréfára,
 Megy nagy czihogással a lyuknak szájára
 Ha mindgyárt a dolog valik-is kárára
 Tsak bé megy a lyukba, veszi azt magára.⁵⁴
- 212 Várnak a kutyára, 's-bíznak hogy maid ki jön
 De nints abba semmi, mert ő tsak ki nem jön
 Akkor az Urfi-rend hangos katzagást tön
 Meg esett a szegény kutyának, illy szót vön.
- 213 A sok tréfák után hogy ott soká álnak
 'S-a szegény kutyára ismét várva várnak
 Osztán, hogy ezt bizony tartanák Nagy kárnak,
 Ha a' jó kutyátúl immár el-válnának.
- 214 Azért a szolgálknak puskával jelt lőnek
 Ott terme személlye osztán a kettőnek
 Szóllittyák a többit ne tartson Erdőnek
 Hanem e részére fusson az Mezőnek.

---

⁵⁰ V. ö. u. o. 33. vsz. Több művelődéstörténeti szempontból is érdekes változtatással. Gyöngyösinél *Portán tanult lova áll*, Dugonicsnál *Bétsbe tanúlt...*

⁵¹ V. ö. u. o. 35. vsz. Csak a két első sor egyezik.

⁵² V. ö. u. o. 37. vsz., ismét több érdekes változtatással. Gyöngyösinél a kutyákat Delphinnek és Tigrisnek hívják, Dugonicsnál Delphinnek és Madámnak. Gyöngyösinél nyúl, vagy óz üzéséről, Dugonicsnál nyúl, vagy róka üzéséről van szó.

⁵³ V. ö. u. o. 47. vsz. Több változtatással. Így mások a nevek, továbbá Dugonicsnál nyúl helyett róka áll. A kéziratban a két utolsó sor rímét Dugonics később cserélte fel.

⁵⁴ A következő versszakok egészen a IV. rész végéig, bár Gyöngyösi erős hatását mutatják, viszonylag eredetinek látszanak.

- 215 Ott lévőnek mindgyárt valamennyin voltak
Parantsolat szerent a lyukhoz futottak
El-hannyák a földet, jó nagy szát nyitottak
Bele mennek, de jaj ládd hová jutottak.
- 216 Nem látnak egyebet a nagy setétségnél
Világ elejével termett régiségnél
Szalma gyuitás után a nagy széllességnél
Egy más szemeibe néznek ez épségnél.
- 217 Azonban a kutya egygyetskét ugatott
Bögnek a kö-sziklák, szava oda hatott
Mind azáltal kiki fegyveréhez kapott
Hát a szegény Róka ki-felé iktat ott.
- 218 Hogy eppen ki mennyen mindnyájan azt várják
'S-igy mestersegeket egygyenként próbállyák
A szegény Rókának bal inát talállyák
A jó tévő ellen boszszújokat álllyák.
- 219 Nem kell vala néki ekképpen fizetni
Életében véget illyen formán vetni
Hanem jó voltáért oszlopot tétetni
'S-holta után ötet el-is temettetni.
- 220 Tégy jót az emberrel, lám mivel fizetnek
Sok jó-voltod után még osztán ki vetnek
Bár ki vetnének-is, de meg-is öletnek
Bár meg ölnének-is, de el se temetnek.
- 221 Hazudok: mert ugyan el-is temettetett
A kutyák gyomrába bele-is vettetett
Szegénynek a teste illy sirba tétetett
Noha drága bőre a Szütshez vitetett.
- 222 Akár miként esett vége a Rókának
Ő volt még-is eszköz hogy rá találának
Azon lyukra, mellyről verseim szóllának,
E vala föbb része a többi dolgának.
- 223 Én már bizonyyára tsak ugyan el-hittem
Hogy e setét lyukat világosra vittem
Ha más igazabban mondhattya előttem
Süvegem le veszem Magamban fel-tettem.
- 224 Igaz az: hogy hossza el megy ó Budáig
Igy van ki faragva a lyuk egész várig
Nem kellene ezen gyötrödni sokáig
Csak tovább meg-nyitnák. Nem lett ekkoráig.
- 225 Mert egy része után ezt el-rekesztették
Midön ezen helyet Pintzének rendelték
Ha hosszabb pintzére lenne egykor szükség
Könnyen meg-nyithatnák, 's-tovabra vihetnék.

- 226 Hagygyuk immár abba Pintze régiségét
Nézzük az ott lévő bor minémüségét
Számával egyenlő Úri ékességét
Láb tántoritotta ki-vált erősségét.
- 227 Sok borok fölött van a Tétényi termés
Jóságához képest éppen oly mint a méz
Meg-itattya magát de ha többetskét véssz
El-hitesd Magaddal, mint a tsap olyan léssz.
- 228 Circének valami pohári voltanak
Akik sok ördögösségből állottanak
Kikből az emberek ha midön ittanak
Mingyárust barmokká lettek, 's-váltóztanak.
- 229 Ez ám az a Pohár, mellyel meg sértődik
Az embernek esze, 's-roszra-is verődik
Sött az okos állat barmokká tévődik
Mellyen osztán kiki igazán gyötrődik.
- 230 Jó a jó borotska bár akár kinek-is
Elméjét fárasztó bajos embernek-is
Hamar el-enyisznak bús gondolatok-is
Csak az italában legyen jó modgyok-is.
- 231 De az olyan ember, ki semmire sem néz
Hanem Pohár után, még más poharat vész
Es még azután-is sok uj uj kortyot tész
Nem tsuda emberbül ha osztán barom léssz.
- 232 Jupiter ezen bort bizvást meg ihatná
Ha meny-országából Uraság le hinná
Abrosia helyet ajakát meg nyalná
Poharát-is talán ugyan tsak el-falná.
- 233 Bacchus szöllök Attya eztet meg szerette
Midön e világot Thyrsussal kerülte
Azért-is e' helyét főképpen meg-ülte
'S-e jelen létével igen meg bötsülte.
- 234 Vagyon most-is reá ö néki nagy gondgya
Hogy lesz ezután-is mindenkor azt mondgya,
Kérjük böv kintsének hogy száját megoldgya,
Bezzeg a Szöllöknek akkor léssen zsoldgya.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Ötödik Része

A *TEMPLOMRÚL.*

- 235 Utólszor a Templom légyen beszédemben
Nem mintha utolsó gondom lenne ebben
Leg-utóbb csak azért fogom ezt versebben
Hogy róla annál-is beszélhessek szebben.
- 236 Eztet az Uraság Boldog Szent anyának
Köbül építette Szüz Szent Mariának
Többi Szentek fölött mert ezt véle annak,
Ki értük könyörög egygyetlen Fiának.
- 237 E volt a magyarok régi Pátrónája
Meg romlott hazánknak egy erős Istápja
Út vesztette szegény' világos szép napja
A zajos Tengeren evedzők tsillagja.
- 238 Azért-is mindenkor volt ez bötsületben
A Magyarok között nintsen kétség ebben
István Királyunknál ezt soha még szebben
Fel-nem-magasztalta, 's-ditséretesebben.
- 239 Székes Fehér vári e Tiszteletére
A Győri Templom-is e' ditsőségére
Föl épült Csanádi e' Bötsületére
Bizonyásgot tehet Kalocsa-is erre.
- 240 A Váczi Templomot Geyza építette
László a Test-vére Váradit rendelte
Tihonyinak allyát első András tette
Esztergomnak ágyát a Béla vetette.
- 241 A Tétényi Haz-is nem másra tzélozott
Midön ezen Szüznek e házzal adózott
Aki-is ő néki sok kegyelmet hozott
Igy szivek aitaján sokszor kolompozott.
- 242 Ki irott bottyának gyönygy az ékessége
Szemeket vidámit oltárok szépsége
Egig emelkedett Tornyoknak épsége
Mint manges a vasat oda huz diszsége.
- 243 Áldott ám az az ész, a ki ezt tétette
Áldott az az ember ki ágyát vetette
És aki falait ég felé vezette
Szép két falaira a Födelét tette.

- 244 A harangok száma fölhőt el kergeti
 Tur levegő eget hangjával keveri
 Ha zápor eső jön kö-jegekkel teli
 Még tsak ide nézel addig-is el veri.
- 245 Mise mondó ruhák arannyal fénylenek
 Ezüstel zománczolt kelyhek tündöklenek
 Mindenben szép száma vagyon itt ám ennek
 Soha költsönözni más helyre nem mennek.
246. Tyrusi csinálmány Ruhák Patyolattya
 Melynek egy szeglete Magdolnát mutattya
 Fénylő köveivel magát hogy múlattya
 Végre osztán szívét azzal-is untattya.⁵⁵
- 247 Vele van mindene az arany gyűrővel
 Ritka munka ez-is bötsős érdemével
 Aki készítette azt varró kezével
 Musak seregébe illik szép művével.⁵⁶
- 248 Mert biz oly elméssen formálta ezeket,
 Hogy fényleni vélnéd a varrott vizeket
 Maria Szemébül ki folyó könyveket,
 Sott rá is eskünnel látván a tsöppeket.⁵⁷
- 249 A másik Ruhának amint bal-szegleti
 Szent Kalasancius a Sátánt kergeti
 Tsak üzi, tsak üzi, de el nem érheti
 Meg-is hogy el üzte a kedvét töltheti.⁵⁸
- 250 Az ördög a mely port tsinált a futásban
 Azt-is képzették ebben a Munkában
 'S-mint Ruhája ingott a szelek folytában
 Látzik itt is lenni illy ingadozásban.
- 251 A harmadik Ruha egy Pellicánt visel,
 Aki hogy Fiait itathassa, mit lel?
 Meg nyittya a mellyét jó nagy fel szót emel,
 Jönnek a Fiai, ennek öröme tel.
- 252 A mint a Tengeren szalad prédájával
 Moyses, a fenekét érdeklő lábával,
 Az álló habok-is semmi hibájával
 Ki vadnak varratva gyenge arannyával.

---

⁵⁵ V. ö. KJE. 1. k. 5. r. 19. vsz. Dugonics András itt Gyöngyösi mitológiai nevekkkel teli szövegét kereszténnyé teszi, mégpedig úgy, hogy a pogány nevek egy részét elhagyja, Diana helyett Magdolnát ír.

⁵⁶ Csaknem szószerint megegyezik a KJE. 1. k. 5. r. 18. vsz-ával.

⁵⁷ V. ö. u. o. 20. vsz. Dugonics Diana helyett Máriát ír, az utolsó sort pedig teljesen megváltoztatja.

⁵⁸ V. ö. u. o. 21. vsz. Lényeges változásokkal, melyekhez az is hozzátartozik, hogy míg Gyöngyösinél Apolló kergeti Daphnet, addig Dugonicsnál Szent Kalazaneius a Sátánt.

- 253 A Negyedik ruhán egy bárány varratott
Kit vigyorgó foggal Farkas el szaggatott
Könyökére dülvén Maria jajgat ott
Hullatván szemei keserves harmatott.
- 254 Ennek mestersége nem tsak eszt mutattya
Bárányért Maria könyvét mint hullattya
Hanem gondos szive mint érzi, 's-ohaitja
Annak mozgását-is elődben adattya.⁵⁹
- 255 Virágok szép neme keriti ezeket
Mesterséges Munka ostya leveleket
Minerva ha mivelt ezeknél szebbeket
Mikor Arachnával próbálták kezeket.⁶⁰
- 256 Lehetne e Templom akár menő várban
Sött kin-országon-is alhatna e' Számban
Nem esett a Munka tsak azért is kárban
Mert az Isten előtt fáradság van árban.

---

⁵⁹ A 249-253. versszakok megfelelője u. o. a 22-27. vsz.-ok. Ezekben a versszakokban is elhagyja a pogány neveket és keresztény vonatkozásokat szó be helyettük.

⁶⁰ Csaknem szószerint megegyezik Gyöngyösi előbb idézett részének 27. versszakával. A különbség csak az, hogy míg Gyöngyösinél *osztya* áll, Dugonicsnál *ostyát* találunk.

BÉ-FEJEZÉS.

257 Tyirus akolban haitá már juhait
Szántó-is köröszbe rakta asztagait
Már az el-húnt Nap-is nyuitya árnyékait
Hadd-el Te-is Musám Parnassus halmait.

VÉGE

*Erdély-országban végeztem el A^o 1766 die 22^a 9^{bri},
midőn hatodik Oskolát tanitanék Megygyesen.
Mind oszve 1028 versek vadnak e Munkátskában.*